

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 378.091.212:17.022.1(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.4/09>

Байда С.П.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ЗДОБУВАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто аспекти розвитку та становлення сучасного здобувача вищої освіти, відзначаючи його особливості та еволюцію в останні роки в умовах навчання у закладі вищої освіти з урахуванням вікових та соціально-психологічних особливостей. На основі цього побудований портрет студента на етапі сенситивного, юнацького періоду. Час навчання у закладі вищої освіти збігається з другим періодом юності або першим періодом зрілості, що відрізняється складністю становлення особистісних характеристик. Сучасні студенти освітнього процесу закладу вищої освіти – це молоді люди, які мають можливості подальшого інтелектуального розвитку та відображають найважливіший розумовий потенціал сучасного суспільства, утворюючи особливу соціальну групу – студентство. У статті проаналізовано вплив соціокультурних та технологічних змін на формування іміджу студентів у закладах вищої освіти, досліджено питання поведінки, інтересів та цінностей, що характеризують сучасну студентську аудиторію та надано рекомендації щодо покращення іміджу студентів та підкреслюють важливість балансу між самовираженням та відповідністю загальноприйнятим нормам. Автор також розглядає вплив соціальних мереж і медіа на формування іміджу студентів, зокрема в контексті створення особистого бренду та самовираження. Крім того, стаття висвітлює важливість іміджу для студентського успіху, розглядаючи його вплив на стосунки з викладачами, роботу в команді та можливості кар'єрного розвитку. Загальною метою статті є розуміння іміджу сучасного студента як складного явища, що впливає на багато аспектів їхнього життя та діяльності. Результати дослідження можуть бути корисними для студентів, педагогів, а також дослідників, які цікавляться соціокультурними та психологічними аспектами сучасного студентського середовища.

Ключові слова: імідж, сучасний здобувач вищої освіти, психологічний портрет, цінності, інтереси, заклад вищої освіти.

Постановка проблеми. Час навчання у закладі вищої освіти збігається з другим періодом юності чи першим періодом зрілості, що відрізняється складністю становлення особистісних рис. Характерною рисою морального розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведінки. Помітно зміцнюються ті якості, яких не вистачало – цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціативність, уміння володіти собою. Підвищується інтерес до моральних проблем: цілі, спосіб життя, обов'язок, любов, вірність тощо [1].

Сучасні здобувачі закладу вищої освіти – це молоді люди, які мають можливості подальшого інтелектуального розвитку та відображають найважливіший розумовий потенціал сучасного суспільства, утворюючи особливу соціальну групу –

студентство. Студентський вік є відображенням ранньої дорослості. Сам термін «дорослість» багатогранний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З кожним роком увага до теми іміджу зростає, про що свідчить кількість публікацій, однак проблема іміджу здобувача закладу вищої освіти залишається недостатньо вивченою. Серед спеціальних досліджень у сфері іміджу слід назвати роботи Н. Горбенко, Н. Савченко, І. Ніколаеску, Б. Джі, Г. Даулінг, Ж. П. Бодуан, Ф. Котлер, Д. Мерсер, Ф. Роджерс, Л. Якокка. Дослідники зазначають, що настання зрілості людини як індивіда (фізична зрілість), особистості (громадянська), суб'єкта пізнання (розумова зрілість) та праці (працевдатність) за часом не збігається [1].

За час перебування у закладі вищої освіти у здобувачів розвиваються такі властивості особистості, які характеризують позитивне ставлення до соціально прийнятих норм, посилюється інтровертованість особистості, що супроводжує, як правило, інтенсифікацію розумової діяльності та підвищення її ефективності. Необхідною умовою успішної діяльності здобувача є освоєння нових особливостей навчання у закладі вищої освіти, що усуває відчуття внутрішнього дискомфорту та блокує можливість конфлікту із середовищем.

Протягом навчання на перших курсах утворюється студентський колектив, формуються навички та вміння раціональної організації розумової діяльності, усвідомлюється покликання до обраної професії, виробляється оптимальний режим праці, дозвілля та побуту, встановлюється система роботи з самоосвіти та самовиховання професійно значущих аспектів особистості.

На думку Довгої Т., саме на студентський вік припадає один з головних сенситивних періодів у розвитку здібностей, а водночас і найбільший відсоток найвищих коефіцієнтів розумового розвитку. Сенситивний період є етапом найбільшої пластичності сприйнятливості зовнішніх впливів [1].

Загальною метою статті є розуміння іміджу сучасного студента як складного явища, що впливає на багато аспектів їхнього життя та діяльності. Студент, як і кожна окрема людина, має соціобіологічну природу. Важливий її складовою є ціннісно-мотиваційна готовність до ухвалення зовнішнього впливу, тобто наявність у студентів внутрішньої усвідомленої установки на ухвалення зовнішнього впливу, доброзичливе ставлення до «подразника», бажання поповнювати знання, навички, наявність певних умінь і здібностей у конкретній галузі науки та діяльності [2].

Виклад основного матеріалу. Одне з першочергових завдань закладу вищої освіти – надати молодим людям своєчасну, психологічно обґрунтовану, ефективну допомогу та підтримку в оптимальний період неврологічної готовності здобувача. Учасник освітнього процесу закладу вищої освіти потребує спілкування, поради та роз'яснення, наочного прикладу. Необхідно стимулювати його пізнавальні інтереси, долучити до наукової творчості, вироблення власного світогляду, поступово вводити у світ практичних проблем різних видів діяльності. Освітній процес закладу вищої освіти для студентів виконує не лише культурну та технічну функцію, а й допомагає досягненню високої життєздатності та життєстійкості. Розвиток інтелекту та особистості, здат-

ність до навчання, постійної самоосвіти – важливі аспекти студентського віку. Студентські роки з соціально-психологічної та психолого-педагогічної позиції являють собою багатоканальну структуру формування особистості [4].

Динаміка життя потребує підвищених вимог до моральної надійності особистості, яка у найскладніших, несподіваних умовах має приймати оптимально гуманні рішення. Здійснювати морально гідні вчинки. Сьогодні, в епоху духовно-моральних проблем, що ускладнюються, загальна мораль лише тоді стає силою, коли проникає у світ особистості студента. Рішення економічних проблеми нерідко стикаються з моральною невідповідальністю людей. Виховання повноти відповідальності, соціальної активності, здатності до самодисципліни та самоорганізації у кожного студента – важливий чинник у становленні особистості. Чим глибше студент усвідомлює соціальну значимість своїх обов'язків, тим вищим є рівень його соціальної зрілості [4].

Студентська молодь – значуща соціальна група, майбутнє, що впливає на соціально-економічний та духовно-моральний розвиток суспільства. Перетворення мотивації, всієї системи ціннісних орієнтацій, з одного боку, та інтенсивне формування спеціальних здібностей під час професіоналізації, з іншого – виділяють цей вік як головний період становлення особистості.

Психологічна особливість студентського віку – спрямованість у майбутнє. Найважливішим фактором розвитку особистості студентів є побудова та здійснення життєвих планів.

Таким чином, осередком психологічної освіти студентського віку – прагнення до самовизначення та побудови життєвих планів на майбутнє.

Для студента головним заняттям на період навчання у ЗВО є освітня та практична діяльність. Тому показники ставлення до навчання, його успішності, мотиви освітньої діяльності – це найважливіші критерії соціального становлення особистості [3].

Однак, варто відзначити одну особливість. Згідно з багатьма соціологічними та психологічними дослідженнями, сучасне покоління студентів радикально відрізняється від своїх попередників.

Сучасні студенти зростають в період процесу переходу від індустріального суспільства до інформаційного та соціально-економічних реформ [4]. Завдяки цьому молоде покоління пристосоване до умов, що змінюються, і в той же час до їх негативних компонентів. Так, сучасні студенти віддають перевагу інтернету з величезною кількістю сайтів, які потрібні їм не тільки для розваги, а й для

навчання. Найбільшу популярність мають соціальні мережі, інстаграм тощо. На думку студентської молоді, сучасний студент повинен прагнути нових знань, оскільки йому створені всі необхідні умови, бути чуйним, допомагати однокурсникам, володіти цілеспрямованістю, комунікативними навичками, брати активну участь у житті свого університету та вести здоровий спосіб життя [4].

Сьогодні, коли відбуваються зміни у суспільній свідомості, у поглядах на світ та місці у ньому людини, її суспільно-політичної, духовно-моральної, ціннісно-орієнтованої ставлення до навколишнього соціально-культурного середовища, завданням держави стає формування нових ідеалів, культурних цінностей, соціально-значущих інтересів, які завжди були і залишаються основними засадами життя людської цивілізації.

Таким чином, без докорінної трансформації системи освіти, очевидно, неможливо досягти суттєвих якісних змін в інтелектуальній сфері життєдіяльності суспільства, впровадити нове мислення у суспільну свідомість.

Безперечно, виникає необхідність у моделюванні ціннісно-мотиваційних орієнтацій студента. Дуже важливою на сьогоднішній день, і в період підготовки до ЗВО, є орієнтація на успіх у житті – професійна спрямованість студента.

Незалежно від приналежності до того чи іншого покоління, уявлення про ідеального студента з роками не змінюється. Ось список якостей, які має мати успішний студент і перспективний молодий фахівець:

1. Самостійність. Програма підготовки у ЗВО, на відміну від коледжу, націлена на розвиток у молодих людей саме цієї якості. Самостійно потрібно вивчити великий обсяг інформації, самостійно доводиться готуватися до семінарів, доповідей та виступів. Це не всім учням дається легко, однак у сучасних роботодавців наявність цієї якості у співробітників має велике значення.

2. Прагнення постійно розвиватись. Це скоріше особиста якість, яку важко набути. Бажання розвиватися та пізнавати нове, крім особистого задоволення, обіцяє постійний професійний розвиток та гідну винагороду за свою працю.

3. Правильне ставлення до критики. Це якість, необхідна у житті не лише студентам. Найважливіше у критиці – розуміти суть та використовувати її для особистого зростання та самовдосконалення.

4. Виявлення своїх сильних сторін. Важлива властивість для будь-якої людини. Реальна оцінка своїх можливостей допомагає максимально ефективно проявляти себе спочатку у навчанні, а потім у роботі.

5. Розвиток своїх талантів та здібностей. Щоб досягти справжнього успіху, свої таланти та здібності необхідно постійно розвивати.

6. Здатність до командної роботи. ЗВО лише частково може виховати цю властивість у людині. У навчанні командна робота зустрічається не часто, натомість у професійній сфері щодня.

7. Відповідальність. Важлива властивість особи, що відбулася, – нести відповідальність за свої вчинки/роботу/результати. Навіть у разі незадовільних та провальних результатів. Перекладання відповідальності на інших та бажання знайти винних призводить до деградації особистості.

8. Вміння слухати. Це мегакорисна якість як для студентів та молодих фахівців, так і для інших категорій людей, яка дозволить комфортно почуватися у будь-якому колективі.

Щоб написати портрет сучасного здобувача закладу вищої освіти, необхідно чітко розуміти, що це за люди, чим вони живуть, що люблять, чим захоплюються і як ставляться до життя, який мають характер і темперамент. Сьогодні дослідженнями портрету сучасного студента займаються одразу кілька наук: статистика, соціологія, психологія.

Ось деякі результати цих досліджень, які допомагають краще дізнатися про сучасну молодь:

1. Лише небагато молодих людей готові займатися волонтерством та суспільно-політичною діяльністю, займатися у студентських клубах та гуртках.

2. Усього 45% здобувачів ЗВО читають класичні твори хоча б один раз на тиждень.

3. У музиці молодь надає перевагу року, хіп-хопу, електронній та класичній музиці.

4. З кінофільмів їм подобаються бойовики, голлівудські комедії та закордонні серіали.

5. Прикладом для наслідування студенти вважають за краще вибирати успішних людей із близького оточення.

6. Ступінь «магістра» більшість здобувачів вважає достатнім чинником для побудови кар'єри у майбутньому.

Допомогти у створенні психологічного портрета може порівняння двох поколінь. Наприклад, колишнього та сучасного студента в силу їхньої контрастності. Адже студенти минулого та сучасної України – люди із різних країн. Вони мають абсолютно інші освітні стандарти, суспільні цінності, життєві плани та особисті бажання.

Перелічимо ці відмінності:

1. Студенти минулого жили під опікою держави, що дозволяло їм почуватися у відносній безпеці від зовнішніх чинників. Проте сучасна

молодь вільна від зобов'язань і звикла покладатися на свої можливості та сім'ї.

2. У студентів минулого не було доступу до величезної кількості джерел інформації, яку мають сучасні молоді люди, які з дитинства поглинають величезну кількість негативної інформації, що сприяє розвитку їхньої особистості в негативному ракурсі.

3. Минула система освіти давала студентам більш міцні, фундаментальні знання, ніж сучасна система освіти. Знання були цінними, у суспільстві був культ знань. У сучасних студентів знання не особливо у пошані, куди більшої поваги мають вроджені чи набуті таланти однокурсників.

Незважаючи на величезну різницю у поглядах, вихованні та житті двох поколінь студентів, не можна вважати, що сучасні студенти гірші за минулих чи навпаки. Кожному поколінню судилося пройти свій шлях у житті, який залежить від суспільно-політичних і соціальних умов.

На думку Довгої Т. саме студентська субкультура сприяє вдосконаленню професійної підготовки, набуття умінь співробітництва, залучення до загальнолюдських цінностей через подію з іншими, розвитку комунікативних, креативних умінь, самосвідомості, тобто розуміння та усвідомлення себе через інших, саморозвитку та самореалізації, збагачення життєвого та професійного досвіду [1].

Студенти за останні роки дуже змінилися, і цих студентів можна назвати сучасними студентами. Сучасні студенти це молоді люди, які навчаються в ЗВО для підвищення свого інтелектуального та духовного розвитку, але основним їх принципом став принцип виживання.

Сучасні студенти змушені на шкоду навчанню витрачати багато часу на підробітки. Наразі одна третина студентів працює, бо батьки не можуть забезпечити їх усім необхідним. Ще одна третина працює, щоб спробувати себе у справі та до кінця навчання чітко розуміти, на чому вони хочуть спеціалізуватися. Решта студентів працює, щоб забезпечити собі працевлаштування після закінчення ЗВО.

На думку Ніколаеску І. О. сучасні студенти поділяються на три групи. Критерієм цієї типології є ставлення до освіти [5].

Першу групу складають студенти, орієнтовані на освіту як на професію. У цій групі найбільше студентів, для яких інтерес до майбутньої роботи, бажання реалізувати себе в ній – найголовніше. Лише вони відзначаються схильність продовжувати свою освіту в аспірантурі. Усі інші чинники

їм менш значущі. До цієї групи належать близько третини студентів.

Другу групу складають студенти, орієнтовані на бізнес. Ставлення до освіти у них зовсім інше: освіта для них є інструментом у тому, щоб у подальшому спробувати створити власну справу, зайнятися торгівлею тощо. Вони розуміють, що з часом і ця сфера вимагатиме освіти, але до своєї професії вони ставляться менш зацікавлено, ніж перша група.

Третю групу складають студенти, яких, з одного боку, можна назвати такими, що «невизначилися», з іншого – задавленими різними проблемами особистого, побутового характеру. Першочергово вони виносять побутові, особисті, житлові, сімейні проблеми.

Можна було б вважати, що це група тих, хто «пливе за течією» – вони не можуть обрати свого шляху, для них освіта та професія не становлять того інтересу, як у перших груп. Можливо, самовизначення студентів цієї групи відбудеться пізніше, але можна припустити, що до цієї групи потрапили люди, для яких процес самовизначення, вибору шляху, цілеспрямованості нехарактерний.

Наступна класифікація студентів ґрунтується на типах діяльності студентів, у зв'язку з чим можна виділити три основні типи [5].

Перший тип особистості відрізняється комплексним підходом до цілей та завдань навчання у ЗВО. Інтереси студентів зосереджуються на галузі знань ширшою, ніж передбачено програмою, соціальна активність студентів проявляється у всьому різноманітті форм життя ЗВО. Цей тип діяльності зорієнтовано на різнобічну професійну підготовку.

Другий тип особистості вирізняється чіткою орієнтацією на вузьку спеціалізацію. І тут пізнавальна діяльність студентів виходить за межі навчальної програми. Система духовних запитів студентів звужена рамками «професійних інтересів».

Третій тип пізнавальної діяльності студентів передбачає засвоєння знань та набуття навичок лише у межах освітньої програми. Цей тип діяльності – найменш творчий, найменш активний – притаманний чверті студентів. Таким чином, вже в результаті найзагальнішого підходу до аналізу навчально-пізнавальної діяльності студентів виділяються три типологічні групи, кожна з яких має свої моделі поведінки [6].

Остання класифікація, яка у роботах авторів, має своїм підставою такий критерій, як успішність. Відповідно до даної типології, виділяється 4 групи студентів:

1. Відмінники – «зубрили» – ті, які постійно відвідують заняття і шляхом праці досягають хороших результатів, вони дуже дисципліновані, їх обирають «старост»;

2. Відмінники – «розумні» – ті, які мають високий інтелект, сильну шкільну базу і своїми питаннями можуть поставити деяких викладачів у незручне становище. Вони вважають: «До чого ходити на кожне заняття, адже ми і так розумні», вони навчаються за принципом «потроху»;

3. «Трудівники» – студенти, які постійно навчаються, але з своїх розумових здібностей успіхами у навчанні не вирізняються;

4. Неуспішні – «випадкові»; контингент цієї групи різноманітний: дівчата, бажаючи стати дипломованими дружинами, юнаки, які ухиляються від

служби в армії, частина молоді, яких батьки визначили до ЗВО, аби вони чимось займалися, і т.п.

Висновки. Отже, зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок, що сучасні студенти це та соціальна група молоді, яка вирізняється високою активністю та енергійністю. Для сучасних студентів властиві постійний потяг до нового, прагнення самовираження, мобільність, організаторські якості. Але, вище перелічені результати досліджень авторів про типи студентів нам дало змогу стверджувати, що на навчання сучасних студентів впливають різні ціннісні установки.

Таким чином, можна вважати, що соціально-економічні зміни, що відбуваються в суспільстві, у сучасних студентів теж викликають зміни в перевагах і ціннісних орієнтаціях.

Список літератури:

1. Довга Т. Я. Імідж особистості як необхідна умова професійного становлення педагога. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 2010. Вип. 14. Кн.1. С. 66–75.
2. Імідж закладу вищої освіти : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т соц. та психол. освіти [та ін.]; уклад.: Н. В. Савченко, С. П. Байда. Умань : Візаві, 2023. 160 с.
3. Імідж і здоров'я: термінологічний словник: Навчальний посібник. Харків: ФОП Озеров Г. В., 2017. 72 с.
4. Психологічні чинники формування позитивного іміджу молодого викладача педагогічного закладу вищої освіти : монографія / С. П. Байда; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2020. 160 с.
5. Савченко Н. Професійний імідж майбутнього вчителя початкової школи: теорія і практика : монографія. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 250 с.
6. Савченко Н. Формування педагогічного іміджу майбутнього викладача вищої школи. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*: Матеріали Другої Міжнародної науково-практичної конференції, м. Умань, 5-6 жовтня 2017 року. FOLLIA COMENIANA : Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського. Умань : ВПЦ «Візаві». 2017. С. 109–111.

Baida S.P. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE IMAGE OF THE MODERN HIGHER EDUCATION STUDENT

The article examines aspects of the development and formation of a modern student of higher education, noting his features and evolution in recent years in the conditions of study at a higher education institution, taking into account age and socio-psychological features. Based on this, a portrait of a student at the stage of a sensitive, youthful period is built. The time of studying in a higher education institution coincides with the second period of youth or the first period of maturity, which is characterized by the complexity of the formation of personal characteristics. Modern students of the educational process of a higher education institution are young people who have opportunities for further intellectual development and reflect the most important intellectual potential of modern society, forming a special social group – students. The article analyzes the influence of socio-cultural and technological changes on the formation of the image of students in higher education institutions, investigates the issues of behavior, interests and values that characterize the modern student audience and provides recommendations for improving the image of students and emphasizes the importance of a balance between self-expression and compliance with generally accepted norms. The author also examines the influence of social networks and media on the formation of the image of students, in particular in the context of creating a personal brand and self-expression. In addition, the article highlights the importance of image for student success, examining its impact on faculty relationships, teamwork, and career opportunities. The general goal of the article is to understand the image of a modern student as a complex phenomenon that affects many aspects of their life and activities. The results of the study can be useful for students, teachers, as well as researchers who are interested in the sociocultural and psychological aspects of the modern student environment.

Key words: image, modern student of higher education, psychological portrait, values, interests, institution of higher education.